

Araştırma / Original article**İkincil Travmatik Stres Ölçeği: Bir uyarılma çalışması**Günseli YILDIRIM,¹ Levent B. KIDAK,² İrfan YURDABAKAN³**Öz**

Amaç: Bu çalışmanın amacı, İkincil Travmatik Stres Ölçeğinin Türkçeye uyarlamasını yapmak, ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliğine ilişkin kanıt aramaktır. **Yöntem:** Çalışma yaşları 17-64, kıdemleri 1-33 yıl arasında değişen, toplam 334 sağlık çalışanı ile yapılmıştır. Katılımcıların 197'si (%59) kadın, 137'si (%41) erkektir. Çalışma, İzmir Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde psikiyatri, acil ve yoğun bakım servis ve polikliniklerinde yapılmıştır. Katılımcıların 103'ü hekim, 188'i hemşire, 21 acil tıp teknisyeni, 22'si diğer sağlık çalışanlarıdır. Çalışmada ölçeğin yapı geçerliliğini sınamak için doğrulayıcı faktör analizi yapılmış, ölçüt geçerliliğini sınamak için Örgütsel Sinizm ve Maslach Tükenmişlik Ölçekleriyle ilişkisine bakılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği Cronbach alfa iç tutarlılık kestirme yöntemiyle, doğrulayıcı faktör analizi LISREL 8.7 programı ile hesaplanmıştır. **Sonuç:** Doğrulayıcı faktör analizi üç boyutlu özgün yapıyı doğrulayan uyum indeksleri vermiş, maddelerin faktör yükleri 0.29-0.79 arasında değişmekte olup, t değerleri anlamlı bulunmuştur. Benzer yapıları yoklayan Örgütsel Sinizm ve Maslach Tükenmişlik Ölçekleriyle yüksek ve anlamlı ilişkiler (0.59 ve 0.70) vermiştir. Ölçeğin güvenilirlik katsayıları 17 maddelik toplam ölçek için 0.91 olarak bulunmuştur. Kaçınma alt boyutu için $\alpha=0.78$, uyarılma için $\alpha=0.82$ ve duygusal ihlal için $\alpha=0.84$ olarak hesaplanmıştır. **Tartışma:** Verilerin analizi sonucunda uyarılma çalışması yapılan İkincil Travmatik Stres Ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna varılmıştır. (*Anadolu Psikiyatri Derg* 2018; 19(1):45-51)

Anahtar sözcükler: İkincil travmatik stres, İkincil Travmatik Stres Ölçeği, sağlık çalışanları

Secondary Traumatic Stress Scale: an adaptation study**ABSTRACT**

Objective: The aim of the study is to carry out the adaptation of the Secondary Traumatic Stress Scale to Turkish and seek evidence of validity and reliability of the scale. **Methods:** The study was conducted with a total of 334 health professionals, ranging in age from 17 to 64 years and seniority from 1 to 33 years. Of the participants, 197 (59%) were female, 137 (41%) were male. The study was conducted in psychiatry, emergency and intensive care services and outpatient clinics in Izmir Tepecik Training and Research Hospital. 103 of participants were physicians, 188 were nurses, 21 were emergency medical technicians, and 22 were other health professionals. Confirmatory factor analysis was conducted to test the construct validity of the scale in the study. The relationship between the scale and Organizational Cynicism Scale (OCS) and Maslach Burnout Inventory (MBI) has been looked into to test criterion validity. The reliability of the scale was calculated by using the Cronbach's alpha internal consistency inference method and confirmatory factor analysis was calculated with the LISREL 8.7 program. **Result:** Confirmatory factor analysis resulted in compliance indices confirming three dimensional originality, factor loadings ranged from 0.29-0.79 and t values were found as significant. In addition, OCS and MBI Inventory which examined similar constructs resulted in high and significant relationships (0.59 and 0.70). The reliability coefficients of the scale were found to be $\alpha=0.91$ for the total scale of 17 items. In addition, $\alpha=0.78$ for avoidance from subdimension, $\alpha=0.82$ for arousal and $\alpha=0.84$ for emotional violation was calculated. **Discussion:** As a result of the analysis of the data, it was concluded that traumatic stress scale was a valid and reliable measurement tool. (*Anatolian Journal of Psychiatry* 2018; 19(1):45-51)

Keywords: secondary traumatic stress, Secondary Traumatic Stress Scale, health workers

¹ Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, ³ Doç. Dr. Eğitimde Ölçme Değerlendirme ABD, İzmir
² Doç. Dr. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sağlık Kuruluşları Yöneticiliği ABD, İzmir

Yazışma adresi / Correspondence address:

Doç. Dr. Günseli YILDIRIM, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, İzmir

E-mail: r.gunseli.yildirim@gmail.com

Geliş tarihi: 29.10.2016, Kabul tarihi: 29.12.2016, doi: 10.5455/apd.247563

GİRİŞ

Travmatik olay, yaşamı tehdit eden bir durum veya ciddi bir yaralanma karşısında dehşet, korku, kaygı, çaresizlik kapasitesi olarak tanımlanmıştır.¹ Travmatik yaşam olaylarının olumsuz etkileri, bu tür olaylara doğrudan yaşayan insanların yanı sıra, onlarla yakın iletişimi olan insanlarda da gözlenebilmektedir. İşleri gereği travma mağdurlarıyla sıkça ilişki kuran çalışanlar, karşılaştıkları travmatik yaşam olaylarından dolayı olarak etkilenebilmektedirler.

İkincil travmatik stres, doğrudan travmatik olay yaşayan kişi veya kişilerle profesyonel bir ilişki içinde olarak travmaya dolaylı maruz kalma olarak tanımlanmıştır.² Başka bir anlatımla ikincil travmatik stres, travmatik bir olayı yaşayan kişiye yardım etme isteği sonucunda ortaya çıkan davranışlar ve duygulardır.³

İkincil travmatik stresin ölçümü

İkincil travmatik stresle ilgili çalışmaların birçoğunda Bride ve arkadaşları tarafından geliştirilen ve bu çalışmada uyarlama çalışması yapılan İkincil Travmatik Stres Ölçeği (İTSÖ) kullanılmıştır.² Yapılan literatür taramasında Türkiye’de yapılan ikincil travmatik stres konulu çalışmaların birçoğunda travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) belirtilerini ölçmek için geliştirilen ölçüm araçlarının kullanıldığı belirlenmiştir. Türkiye’de ikincil travmatik stres konusunun ölçümüne katkıda bulunmak ve başka bilimsel çalışmalarda kullanılmak üzere ikincil travmatik stres belirtilerini doğrudan ölçebilen bir ölçme aracına gereksinim olduğu düşünülmektedir. Bu gereksinim doğrultusunda, meslek gruplarıyla koruyucu ruh sağlığı çalışmalarının yapılabilmesi ve bu çalışmalarda değerlendirme amaçlı kullanılabilir ve Türk toplumunda uygulanabilir bir ölçeğin varlığı, bu alandaki çalışmalara yardımcı olabilir.

Bu görüşlerden hareketle eldeki çalışmanın amacı, Bride ve arkadaşları tarafından geliştirilen İTSÖ’yü Türkçeye uyarlamak, geçerliliğine ve güvenilirliğine ilişkin kanıt aramaktır.

YÖNTEM

Bu bölümde katılımcılar ve veri toplama araçları hakkında gerekli bilgiler verildikten sonra, sırasıyla işlem ve verilerin çözümü ile ilgili bölümlere yer verilmiştir.

Katılımcılar

Uygulamaya, yaşları 17-64 (34.13±33.70) ve kıdemleri 1-33 yıl (7.38±5.98) arasında değişen, toplam 334 sağlık çalışanı katılmıştır. Bu katılım-

cıların 197’si (%59) kadın, 137’si (%41) erkektir. Çalışma, İzmir Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nde psikiyatri, acil ve yoğun bakım servis ve polikliniklerinde yapılmıştır. Araştırmaya 103 hekim, 188 hemşire, 21 acil tıp teknisyeni, 22 diğer sağlık çalışanları (psikolog, sosyal hizmet uzmanı, sağlık teknisyeni) katılmıştır. Çalışmanın yapıldığı dönemde hastanede çalışan hekim sayısı 852, hemşire sayısı 1157’dir. Çalışmaya katılan 334 sağlık personelinin psikiyatri, acil ve yoğun bakım servis ve polikliniklerinde çalıştıkları göz önüne alındığında seçilen örneklemin %30’luk bir oran ile evreni temsil edebilecek nitelikte olduğu düşünülmektedir. Çalışma, bir ölçek uyarlama çalışması olduğundan, örneklem seçiminde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yönteminin seçilme nedeni, çalışma konusu olan sorunu yansıtan en uygun kesimin seçilmesinin ölçeğin psikometrik özelliklerini kestirmeye en uygun örneklem grubu olabileceği düşüncesidir.

Veri toplama araçları

Çalışmada Türkçeye uyarlama çalışması yapılan İTSÖ ve ölçeğin ölçüt geçerliliğini sınamak için Maslach ve Jackson’ın⁴ geliştirdiği, Girgin Yıldırım’ın⁵ Türkçeye uyarladığı Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ); Brandes ve arkadaşlarının⁶ geliştirdiği ve Kalağan,⁷ Karacaoğlu, İnce⁸ tarafından Türkçeye uyarlanan Örgütsel Sinizm Ölçeği (ÖSÖ) kullanılmıştır. Örnekleme ait demografik bilgilerin toplanması amacıyla Sosyodemografik Bilgi Formu uygulanmıştır.

1. İkincil Travmatik Stres Ölçeği (İTSÖ): Bu çalışmada, Bride ve arkadaşları tarafından geliştirilen İTSÖ kullanılmıştır.² İTSÖ, 17 maddelik, beşli Likert tipi bir değerlendirme aracıdır. Ölçeğin duygusal ihlal, kaçınma ve uyarılmışlık olarak adlandırılmış üç alt boyutu bulunmaktadır. Ökten alınabilecek puan 17-85 arasındadır ve yüksek puan yüksek etkilenme düzeyine işaret etmektedir. Bride ve arkadaşları İTSÖ’nün iç tutarlılık katsayısını ölçek için 0.94; duygusal ihlal, kaçınma ve uyarılmışlık alt ölçeği için sırasıyla 0.83, 0.89 ve 0.85 olarak hesaplamışlardır. Yapısal eşitlik modellemesi teknikleri kullanılarak, faktörel geçerliliği ölçmek amacıyla yaptıkları doğrulayıcı faktör analizinde ise uyum indeksleri ve faktör yüklemeye, t-değerleri ve faktör iç ilişkilerinden elde ettikleri sonuçlar ölçeğin üç faktörlü yapısını desteklemiştir. İTSÖ, maddelere verilen yanıtlara karşılık gelen puanların toplanması ile değerlendirilir. Ölçek maddelerinin temellendirilmiş olduğu TSSB belirtilerinin varlığından söz edebilmek için, söz konusu maddenin ‘ara sıra’ (3), ‘sıklıkla’ (4) veya ‘çok

sık' (5) olarak işaretlenmesi gerekmektedir. 'Asla' (1) ve 'çok nadir' (2) olarak işaretlenmiş maddelerin temsil ettiği belirtilerin varlığı kabul edilmez. Aynı zamanda, söz konusu TSSB tanı ölçütlerinin varlığından söz edebilmek için, duygusal ihlal etkilenmelerini ölçen maddelerden en az bir, kaçınma belirtilerini ölçen maddelerden en az üç ve uyarılmışlık belirtilerini ölçen maddelerden en az iki maddenin, 'bazen' ve üstü olarak işaretlenmiş olması gerekmektedir.

Dil geçerliliği

Ölçeğin dil geçerliliği çalışmasında, önce her maddenin İngilizce-Türkçe uyumu, çeviri geçerliliği olarak araştırılmıştır. Bu çalışmada Dokuz Eylül Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği Bölümü'nde halen çalışan beş öğretim elemanı ve lisansüstü eğitimini ABD'de tamamlamış dört akademik personel çeviri çalışmasına gönüllü olarak katılmıştır. Türkçe formun dil ve anlam geçerliliği çalışmasına halen Dokuz Eylül Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü'nde çalışan beş akademik personel destek vermiştir. Bu amaçla özgün ölçek önce Türkçeye, Türkçe formu yeniden İngilizceye çevrilip üç form uzmanlarla birlikte karşılaştırmalı olarak incelemek üzere Türkçe formuna son şekli verilmiştir. Ölçeğin kapsam geçerliliği çalışmasına psikoloji, rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanında yüksek lisans veya doktora mezunu olmak koşullarından birini karşılayan beşi rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğretim üyesi, rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanında doktora yapmış ve farklı kurumlarda çalışan beş kişi ve doktorasını psikiyatride tamamlayan beş uzman olmak üzere toplam 15 gönüllü katılmıştır.

2. Örgütsel Sinizm Ölçeği (ÖSÖ): ÖSÖ, Brandes ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir.⁶ On üç maddelik ölçeğin açılımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleriyle uyarılma çalışmaları Kalağan tarafından yapılmıştır.⁷ Karacaoğlu ve İnce tarafından yeniden geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları ÖSÖ'nün Cronbach alfa katsayısı ölçeğin tümü için 0.91'dir. Alt boyutlardan duygusal boyut için 0.94, bilişsel boyut için 0.87 ve davranışsal boyut için ise 0.82 olarak bulunmuştur.⁸

3. Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ): MTÖ, Maslach ve Jackson tarafından geliştirilmiştir.⁴ MTÖ'den duygusal tükenme (DT), duyarsızlaşma (D), kişisel başarı (KB) olmak üzere üç alt ölçüm elde edilmektedir. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı duygusal tükenmişlik için 0.88, kişisel başarı için 0.83, duyarsızlaşma alt ölçümü için 0.72 olarak saptanmıştır. Bu çalışmada Girgin tarafından uyarılması yapılan ölçek kullanılmıştır. Girgin, güvenilirlik katsayısını duygusal

tükenmişlik için 0.87, kişisel başarı için 0.74, duyarsızlaşma için 0.63 olarak belirlemiştir.⁵

İşlem

Çalışmaya başlamadan önce İTSÖ uyarılma çalışmasını yapmak için ölçeği geliştiren Bride'dan ve İzmir Tepecik Hastanesi yönetiminden gerekli izinler alınarak çalışmaya başlanmıştır. Uygulama, İzmir Tepecik Hastanesi acil, yoğun bakım psikiyatri klinik ve polikliniğinde çalışan 334 kişi ile çalıştıkları kurumda yapılmıştır.

Verilerin çözümlenmesi

İTSÖ'ye ilişkin verilerin değerlendirilmesi amacı ile madde ortalama ve standart sapmaları, güvenilirlik için alfa (α) iç-tutarlılık katsayıları, yapı geçerliliği için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ve ölçüt geçerliliği için ise İTSÖ ile ÖSÖ ve MTÖ arasındaki ilişkiler çalışılmıştır. Analizler için Lisrel 8.7 programı kullanılmıştır.⁹

BULGULAR

İTSÖ 17 maddeden oluşmakta ve üç alt boyut içermektedir. Katılımcıların ölçek maddelerine vermiş olduğu yanıtlarının ortalama ve standart sapmaları Tablo 1'de verilmiştir.

Madde ortalama ve standart sapmaları incelendiğinde, 6. maddenin en yüksek ortalamaya (2.82 ± 1.11), 13. maddenin ise en düşük ortalamaya (1.81 ± 0.97) sahip olduğu görülmektedir.

İkincil Travmatik Stres Ölçeğinin güvenilirliği

İTSÖ'nün güvenilirliği Cronbach alfa (α) iç tutarlılık katsayısı yardımıyla incelenmiştir. Örneklerden elde edilen alfa katsayıları 17 maddelik toplam ölçek için $\alpha=0.91$ ve madde-test korelasyonları ise 0.28-0.69 arasında bulunmuştur. Ayrıca alt ölçeklerden kaçınma için $\alpha=0.78$ (madde-test korelasyonları 0.28-0.64 arasında), uyarılma için $\alpha=0.82$ (madde-test korelasyonları 0.52-0.67 arasında) ve duygusal ihlal için 0.84 (madde-test korelasyonları 0.50-0.73 arasında) olarak hesaplanmıştır. Bulunan bu değerlerin iç tutarlılık açısından yeterli değerler olduğu söylenebilir.¹⁰

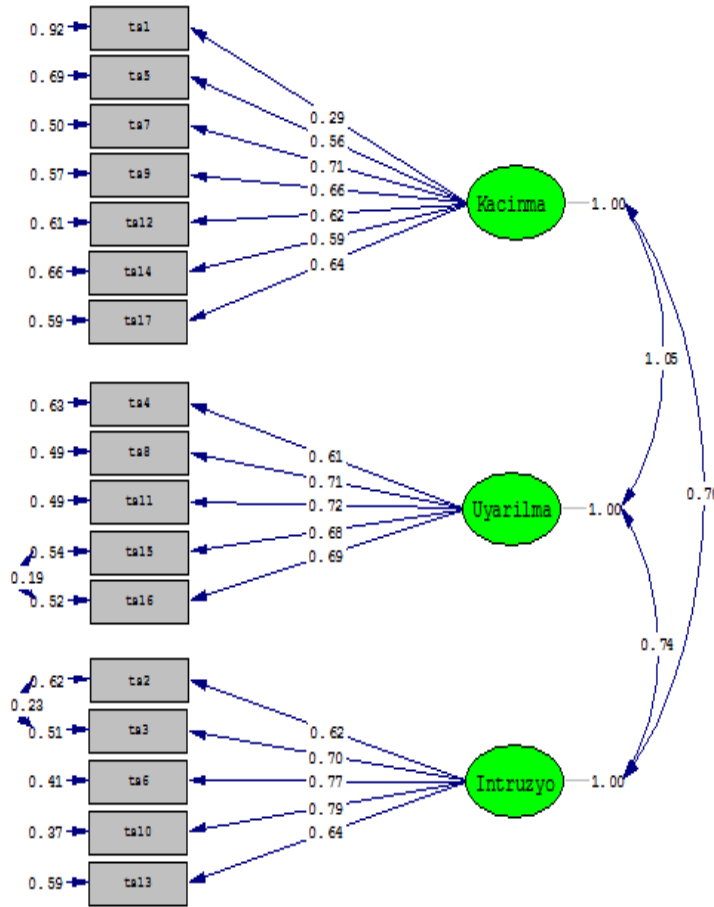
İkincil Travmatik Stres Ölçeğinin yapı geçerliliği

Ölçeğin yapı geçerliliği doğrulayıcı faktör analizi ile⁹ özgün üç boyutlu yapı dikkate alınarak sınımlanmıştır. Ancak, özgün çalışmada olduğu gibi,² örneklem sayısının 400'den az olmasının normallik sayılınsını ihlal edebileceği endişesiyle, doğrulayıcı faktör analizi Hoyle, Panter¹¹ ve McDonald, Ho¹² tarafından önerilen genelleştiril-

48 İkincil Travmatik Stres Ölçeği: Bir uyarılma çalışması

Tablo 1. İkincil travmatik stres ölçeği madde ortalama ve standart sapmaları

Maddeler	Alt boyutlar	Ort.±SS
1. Hastalarımı düşündüğümde kendimi duygusuzlaşmış hissediyorum.	Kaçınma	2.49±1.06
2. Hastalarımın yaşadıklarını hatırlayınca nabzım hızla atmaya başlıyor.	Duygusal ihlal	2.33±1.02
3. Hastalarımın yaşadıkları travmaları tekrar yaşıyor gibi oluyorum.	Duygusal ihlal	2.06±0.99
4. Bu işe başladığımdan beri uyku problemlerim oluştu.	Uyarılma	2.76±1.31
5. Gelecekle ilgili kaygılarım var.	Kaçınma	3.26±1.25
6. Hastalarımın yaşadıklarını hatırlamak beni üzüyor.	Duygusal ihlal	2.82±1.11
7. Diğer insanlarla görüşme isteğim azaldı.	Kaçınma	2.40±1.22
8. Tedirginlik hissediyorum.	Uyarılma	2.57±1.17
9. Normal halimden daha az aktifim.	Kaçınma	2.71±1.22
10. İstemesem de hastalarımın yaşadıkları olayları hatırlıyorum.	Duygusal ihlal	2.38±0.99
11. Konsantrasyon problemi yaşıyorum.	Uyarılma	2.29±1.08
12. Bana hastalarımın yaşadıklarını hatırlatan insanlardan, mekânlardan ve nesnelere uzak duruyorum.	Kaçınma	2.16±1.16
13. Hastalarımın yaşadıkları olaylarla ilgili beni huzursuz eden rüyalar görüyorum.	Duygusal ihlal	1.81±0.97
14. Bu tür hastalarla daha fazla çalışmak istemiyorum.	Kaçınma	2.18±1.17
15. Çok çabuk keyfim kaçıyor.	Uyarılma	2.52±1.08
16. Kötü şeyler olacak diye korkuyorum.	Uyarılma	2.35±1.15
17. Hastalarla yaptığım görüşmeleri hatırlarken hafızamda bazı kopukluklar oluyor.	Kaçınma	2.02±1.05

Şekil 1. İkincil Travmatik Stres Ölçeğinin üç boyutlu yapısıyla ilgili doğrulayıcı faktör analizi diyagramı
Anatolian Journal of Psychiatry 2018; 19(1):45-51

miş en küçük kareler yöntemiyle yapılmıştır. Yapılan analize göre, üç boyutlu yapıyla ilgili elde edilen standart yük değerleri dağılımı Şekil 1'de sunulmuştur.

Tablo 2'de İkincil Travmatik Stres ölçeğinin üç boyutlu yapısıyla ilgili elde edilen standart yük değerlerinin yanı sıra t ve R² değerleri verilmiştir.

Tablo 2. Üç boyutlu İkincil Travmatik Stres Ölçeği faktör yükleri, t değerleri R² değerleri

Madde no	Kaçınma	Uyarılma	İhlal	t	R ²
1	0.29			5.16*	0.10
5	0.56			10.67*	0.31
7	0.71			14.36*	0.50
9	0.66			13.11*	0.43
12	0.62			12.22*	0.39
14	0.59			11.32*	0.34
17	0.64			12.58*	0.41
4		0.61		11.90*	0.37
8		0.71		14.60*	0.51
11		0.72		14.71*	0.51
15		0.68		13.67*	0.46
16		0.69		13.99*	0.48
2			0.62	11.47*	0.38
3			0.70	13.66*	0.49
6			0.77	15.39*	0.59
10			0.79	16.14*	0.63
13			0.64	12.07*	0.41

* p<0.01

Üç boyutlu modele ilişkin standart yük değerleri incelendiğinde, faktör yüklerinin 0.29-0.79 arasında değiştiği görülebilir. Sadece 1. maddenin faktör yükü hariç, diğer tüm maddelerin faktör yükleri 0.30'un üzerinde bulunmuştur. Faktör yüklerinin anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan t değerleri 5,16 (p<0.01) ile 16.14 (p<0.01) arasında değişmektedir. Tüm yüklerin istatistiksel olarak anlamlı olduğu, dolayısıyla maddelerin üç boyutlu yapı içerisinde kullanılabilirliği görülmektedir. Maddelerle ilgili R² değerleri 0.10-0.63 arasında değişmektedir. Bu

katsayılar, ölçek maddelerinin örtük yapının %10 ile %63'ünü açıklayabilen maddeler olduğunu göstermektedir.

Üç boyutlu İTSÖ'nün doğrulayıcı faktör analizine ilişkin uyum indeksleri özgün ölçekte olduğu gibi,² ki-kare, RMSEA, SRMR, NFI, NNFI, CFI, GFI ve AGFI değerleri dikkate alınarak ele alınmış ve sonuçlar Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo incelendiğinde, İTSÖ'nün üç boyutlu yapısına ilişkin ki-kare değerinin anlamlı ($\chi^2_{(375,56;114)}=3.28$; p<0.01), ve NFI (0.95) ve CFI

Tablo 3. Uyum Ölçütleri ve İTSÖ'nün üç boyutlu yapısına ilişkin uyum indeksleri

Uyum indeksleri	İyi uyum	Kabul edilebilir uyum	Bride ve ark. (2004) İTSÖ değerleri	
χ^2/sd	$0 \leq \chi^2/sd \leq 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 3$	2.70	3.28
p değeri	$0.05 < p \leq 1.00$	$0.01 < p \leq 0.05$	0.00	0.00
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 1.0$	0.08	0.08
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 1.0$	0.00	0.00
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.0$	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$	0.88	0.95
NNFI	$0.97 \leq NNFI \leq 1.0$	$0.95 \leq NNFI \leq 0.97$	0.91	0.96
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1.0$	$0.90 \leq CFI \leq 0.95$	0.92	0.96
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.0$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$	0.88	0.89
AGFI	$0.90 \leq AGFI \leq 1.0$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$	-	0.85

(0.96) indekslerinin iyi uyum, NNFI (0.96), SRMR (0.06) ve RMSEA (0.08) değerlerinin ise kabul edilebilir uyum sınırları içerisinde olduğu görülmektedir.¹³ Bunun yanında, GFI uyum indeksinin (0.89<0.90) çok küçük de olsa uyum sınırlarının bir miktar dışında olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2'de verilen standart yük değerleri ve yüklerin anlamlı olması, ayrıca Tablo 3'te verilen uyum indekslerinin modeli destekleyen sonuçlar vermesi, İTSÖ'nün üç boyutlu yapısının Türkçe için kullanılabileceğini göstermektedir.

İkincil Travmatik Stres Ölçeğinin ölçüt geçerliliği

İTSÖ'nün ölçüt geçerliliğini sınamak amacıyla, ÖSÖ ve MTÖ kullanılmıştır. ÖSÖ'de bilişsel (BİL), duyuşsal (DUY) ve davranışsal (DAV) olmak üzere üç alt boyut, benzer biçimde MTÖ'de de duygusal tükenme (DT), duyarsızlaşma (D) ve kişisel başarı (KB) olmak üzere üç alt boyut yer almaktadır. İTSÖ'nün ölçüt geçerliliği için toplam ve alt ölçek puanları ile ÖSÖ ve MTÖ'nün toplam ve alt ölçek puanları arasındaki korelasyonlar hesaplanmış ve sonuçlar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. İkincil Travmatik Stres Ölçeği ile Örgütsel Sinizm Ölçeği ve Maslach Tükenmişlik Ölçeği puanları arasındaki korelasyonlar

Ölçek, alt ölçek	ÖSÖ 1	ÖSÖ 2	ÖSÖ 3	ÖSÖ Top	MTÖ 1	MTÖ 2	MTÖ 3	MTÖ Top
İTSÖ 1	0.65*	0.50*	0.55*	0.64*	0.70*	0.61*	0.03	0.61*
İTSÖ 2	0.59*	0.44*	0.51*	0.57*	0.62*	0.54*	0.05	0.55*
İTSÖ 3	0.31*	0.29*	0.28*	0.33*	0.35*	0.25*	0.07	0.31*
İTSÖ Tpl	0.64*	0.49*	0.54*	0.63*	0.67*	0.59*	0.04	0.59*

* $p < 0.01$

Tablo 4'teki sonuçlar incelendiğinde, İTSÖ ile ÖSÖ toplam puanları arasındaki korelasyonun 0,63 ($p < 0.01$), MTÖ'nün toplam puanlarıyla olan korelasyonun ise 0.59 ($p < 0.01$) olduğu görülmektedir. Ölçeklerin alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde en yüksek ilişki İTSÖ'nün kaçınma alt boyutu ile MTÖ'nün alt boyutu arasında görülmektedir (0.70, $p < 0.01$). Diğer yandan, İTSÖ toplam ve alt ölçek puanlarıyla anlamlı korelasyon göstermeyen boyut MTÖ'nün kişisel başarı alt boyutudur.

Diğer yandan, İTSÖ puanlarının ÖSÖ puanlarını yordama gücü incelendiğinde ikincil travmatik stresin örgütsel sinizmin pozitif yordayıcısı olduğu ($t=5.18$, $p < 0.01$, $\beta=0.625$, $R^2=0.39$) görülmektedir. R^2 değeri travmatik stresle örgütsel sinizmin arasında %39 düzeyinde ortak değişim olduğunu göstermektedir. Benzer biçimde İTSÖ puanları ile MTÖ puanları arasında yapılan regresyon analizi ikincil travmatik stresin tükenmişliğin pozitif bir yordayıcısı olduğunu ($t=16.93$, $p < 0.01$, $\beta=0.593$, $R^2=0.35$) göstermiştir. İkincil travmatik stres ile tükenmişlik arasında %35'lik ortak değişim söz konusudur.

Yapılan korelasyon ve buna dayalı olarak gerçekleştirilen regresyon analizleri sonuçları göstermektedir ki, İTSÖ benzer yapıları geçerli

biçimde ölçebilmektedir. Bu sonuçlar, Bride ve arkadaşları tarafından geliştirilen ve eldeki çalışmayla Türkçeye uyarlama çalışması yapılan İTSÖ'nün sağlık çalışanları için kullanılabileceğini göstermektedir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu çalışmanın temel amacı, Bride ve arkadaşları tarafından geliştirilen özgün İTSÖ'yü Türkçeye uyarlamak, geçerliliği ve güvenilirliği konusunda kanıt aramaktır. Çalışmaların sonucunda hem toplam ölçek, hem de alt ölçekler için hesaplanan Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları tatmin edici düzeylerde bulunmuştur. Ölçeğin yapı geçerliliğini sınamak amacıyla gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi özgün ölçekte olduğu gibi üç boyutlu modeli destekleyen uyum indeksleri göstermiştir (Şekil 1 ve Tablo 3). Ayrıca İTSÖ benzer yapıları ölçek ÖSÖ ve MTÖ puanlarıyla (kişisel başarı alt boyutu hariç) pozitif ve anlamlı ilişkiler göstermiştir. Ek olarak, yapılan regresyon analizinde İTSÖ'nün örgütsel sinizm ve tükenmişliğin önemli birer yordayıcısı olduğu sonucuna varılmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde İTSÖ'nün Türkçe formunun alanda kullanılabildiği ve sonuçların bunu desteklediği görülmektedir.

Yazarların katkıları: G.Y.: Çalışmanın planlanması, ölçeğin Türkçeye çevrilmesi, anket sorularının hazırlanması, kuramsal ve tartışma bölümlerinin yazılması; L.K.: Anket sorularının belirlenmesi, anket ve ölçeklerin uygulanması, veri girişi, İngilizce özetin yazılması; İ.Y.: İstatistiksel analizler, tabloların yapılması.

KAYNAKLAR

1. Amerikan Psikiyatri Birliği. *Psikiyatride Hastalıkların Tanımlanması ve Sınıflandırılması Elkitabı, Yeniden Gözden Geçirilmiş Dördüncü Baskı (DSM-IV-TR)*. Washington DC: Amerikan Psikiyatri Birliği, 2000'den çeviren E Köroğlu, Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 2001.
2. Bride BR, Margaret M, Yegidis B, Figley CR. Development and validation of the Secondary Traumatic Stress Scale. *Research on Social Work Practice* 2004; 14:27-35.
3. Figley CR. Compassion fatigue as secondary traumatic stress disorder: An overview. CR Figley (Ed.), *Compassion fatigue: Coping with Secondary Traumatic Stress Disorder in Those Who Treat the Traumatized*. New York: Brunner-Routledge, 1995, p.1-20.
4. Maslach C, Jackson SE. The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behavior* 1981; 2:99-113.
5. Girgin G. *İlkokul Öğretmenlerinde Meslekte Tükenmişliğin Gelişimini Etkileyen Değişkenlerin Analizi ve Bir Model Önerisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir, DEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995.
6. Brandes P, Dharwadkar R, Dean JW. Does organizational cynicism matter? Employee and supervisor perspectives on work outcomes. *Eastern Academy of Management Proceedings* 1999; 150-153.
7. Kalağan G. *Araştırma görevlilerinin örgütsel destek algıları ile örgütsel sinizm tutumları arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
8. Karacaoğlu K, İnce F. Brandes, Dharwadkar ve Dean'in Örgütsel Sinizm Ölçeği Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması: Kayseri Organize Sanayi Bölgesi örneği, *Business and Economics Research Journal* 2012; 3(3):77-92.
9. Jöreskog KG, Sörbom D. *LISREL 8.7 for Windows [Computer software]*. Lincolnwood, IL: Scientific Software International, Inc. 2004.
10. Yurdabakan İ. *Eğitimde kullanılan ölçme araçlarının nitelikleri*. S Erkan, M Gömleksiz (Eds.), *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2008, s.38-66.
11. Hoyle RH, Panter AT. *Writing about structural equation models*. RH Hoyle (Ed.), *Structural Equation Modeling: Concepts, Issues, and Applications*, Newbury Park, CA: Sage, 1995.
12. McDonald RP, Ho MR. Principles and practice in reporting structural equation analyses. *Psychological Methods* 2002; 7:64-82.
13. Schermelleh-Engel K, Moosbrugger H, Müller H. *Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures*. *Methods of Psychological Research-Online* 2003; 8:23-74.